

A II. világháború befejezésekor Európa két befolyási övezetre esett szét, Magyarország ettől az időponttól az 1989–90-es rendszerváltoztatásig a szovjet zóna részévé vált.¹

Magyarországon a belügyi ellenőrzés feladatait - az 1989–90-es rendszerváltoztatást megelőzően több szervezet is ellátta. Az '50-es években elsőként – még általános hatáskörrel – az Állami Ellenőrzés Minisztériuma (későbbiekben ÁEM) volt a belső ellenőrzésért felelős,² 1958-ban a Belügyminisztérium (későbbiekben BM) Fegyelmi Osztálya,³ 1959–1962-ig a BM Belső Elhárító Csoportja,⁴ 1962–1971-ig a BM II/3 csoportja.⁵ A BM radikális átszervezését követően, 1971-től 1991-ig pedig a BM Belbiztonsági Osztálya látta el a feladatot.⁶ A rendszerváltoztatást követően a belügyi belső bűnmegelezési és bűnfelderítési feladatot az Országos Rendőr-főkapitányság (későbbiekben ORFK) Biztonsági Főosztálya folytatta 1995-ig,⁷ az Rendvédelmi Szervek Védelmi Szolgálatának megalakulásáig.⁸

„Munkásoköl, vasököl, oda sújt ahova köll!”

1945-ben, az Ideiglenes Nemzeti Kormány döntésének értelmében a Belügyminisztérium, az államrendőrség és azon belül az állambiztonsági szervek is új alapokon és keretek között szerveződtek újjá.

Az 1945. május 10-én megjelent miniszterelnöki rendelet alapján feloszlásra került a csendőrség, feladatkörét és felszerelését a Magyar Királyi Rendőrség Magyar Államrendőrségre átkeresztelt szervezete vette át. Ebből fakadóan a Magyar Államrendőrség hatásköre az ország teljes területére kiterjedt.⁹ E rendelet értelmében az újonnan létre hozott – és a Belügyminiszter közvetlen felügyelete alá tartozó – államrendőrség feladatkörét képezte a feloszlott Magyar Királyi Csendőrség teendőinek ellátása mellett, az államrendészet (politikai rendészet), a közbiztonság, a rendőri büntetőbíráskodás és a hatáskörébe utalt közigazgatási ügyek intézése is.¹⁰ Az új államrend kialakítása politikai radikalizmussal párosult. A háború győztes hatalmait képviselő politikai és gazdasági ellenőrző bizottság a belpolitikát is meghatározó tényezővé vált. E bizottságok a győztesek által megszállt országokban – a megszálló haderők befolyására támaszkodva – a megszálló csapatok országa szerinti érdekeknek megfelelően alakították az eseményeket. Az egységes állambiztonsági szervezet kialakítása 1945-ben egyszerre két vonalon is megkezdődött.¹¹ A két hasonló hatáskörű szervezet közül PÉTER GÁBOR (EISENBERGER Benjamin) által vezetett Politikai Rendészeti Osztály működhetett tovább, melyet 1946-ban belügyminiszteri rendelet önállósított,¹² majd mint a Magyar Államrendőrség Államvédelmi Osztálya vált ismertté. A szervezet az egész országot sűrűn lefedő hálózatot alkotott.

Magyarországon 1949-ben kiépült a proletárdiktatúra államrendszere. A proletárdiktatúra időszakát a nyugattól és a világtól való elzárkózás, a politikai pluralizmus felszámolása, a kommunista párt politikai diktatúrája, az állami tulajdon monopóliuma, a végrehajtó és törvényhozó hatalom összemossása, az egyházak üldözése, a gondolat- és vélemény szabadság felszámolása jellemezte. A belső ellenség keresése az egymást követő belügyminiszterek személyét és vezetői körét is elérte.¹³

1953-ban, SZTÁLIN (Joszif Viszarionovics DZSUGASVILI) halála után Magyarországon – NAGY Imre reformpolitikájával összefüggésben – az állambiztonsági szervezetek és a BM összevonásával létrejött az egységes Belügyminisztérium.¹⁴ A BM régi közigazgatási feladatait a Minisztertanács vette át, a tárca pedig új feladatként látta el az államvédelmi, határőrizeti, karhatalmi, rendőri, büntetés-végrehajtási, légoltalmi és tűzoltósági teendők felügyeletét és irányítását.

A HEGEDŰS András minisztertanácsi elnök aláírásával kibocsátott 1956-os határozat a fegyveres erők és a belügyi testületek állami ellenőrzéséről szólt.¹⁵ A határozatban foglaltak szerint az ÁEM úgynevezett „honvédelmi ellenőrzés”¹⁶ keretein belül vizsgálhatta országos hatáskörrel a BM és a Nép-hadsereg testületeit, objektumait, állományát. A lefolytatott vizsgálatok elsődlegesen a fenti testületek gazdasági, anyagi-technikai mulasztásainak és hiányainak feltárására irányultak, mintsem a munkájuk során elkövetett baklövéses és szakszerűtlenségek feltárására.¹⁷

A minisztertanácsi határozata ugyan kitért arra, hogy az ÁEM jogosult az érintett szervezetek fegyelmi rendszerének a vizsgálatára, de itt nem a fegyelmi helyzetre voltak kíváncsiak, hanem arra, szakszerű volt-e az elvégzett munka, illetve bürokráciamentes volt-e? Az ÁEM, ekkor még nem kifejezetten a rendvédelmi testületek belbiztonsági szervezeteként, hanem „quasi” mint egy országos hatáskörű ellenőrzési szolgálat tevékenykedett.¹⁸

Az ÁEM hatásköre országos volt, tevékenységét azonban mégsem végezhetette szabadon: a minisztertanácsi határozat¹⁹ ugyanis kimondta, hogy a honvédelmi miniszter, vagy a belügyminiszter egyes – külön nem nevesített – iratok, vagy objektumok tekintetében megtagadhatja az ellenőrzés le-

folytatását. A közép-európai instabil politikai viszonyok közepette adott ki a belügyminiszter különböző újabb utasításokat a fegyveres erők és fegyveres testületek ellenőrzéséről.²⁰

Az 1955-ös törvényerejű rendelet szerint az ÁEM végezte a fegyveres erők és fegyveres testületek ellenőrzését. Az utasítás továbbra is engedélyezte az ÁEM ellenőrei számára a fenti dokumentumban leírtak végrehajtását, azonban külön engedélyhez kötötte, hogy az tárca ellenőrei a belügyi szervezetek ellenőrzése során az ellenőrzött szerv operatív dokumentumait, iratait, objektumait megismerhessék. Amennyiben erre mégis igény jelentkezett volna, úgy csak az illetékes, belügyminiszter-helyettes engedélyét követően tehetők meg.²¹

„Hol zsarnokság van, ott zsarnokság van, mindenki szem a láncban...”²²

Megtorpanások és újabb hidegháborús konfliktusok következményeként a szovjet övezet válsága a keleti-blokk államait mindennapi megélhetési, gazdasági, katonai, politikai gondokkal sújtotta. Ez legvégül az 1956. október 23-án kirobbant forradalomhoz és szabadságharcához vezetett. Az értelmiség és az egyetemi ifjúság rendszerkritikus megnyilvánulásai és lázadása, a munkástanácsok megalakulása végül fegyveres konfliktussá fajult. A nyugat e napokban nem állt a szabadságáért küzdő magyar nép mellé. A függetlenedési kísérletet végül a KÁDÁR János (CSERMANEK János) által behívott szovjet tankok segítségével verték le.

A leverett forradalmat ellenforradalomnak nyilvánította az új politikai hatalom. Emigráció, üldöztetések, bebörtönzések, megtorlások és kivégzések jellemezték a következő éveket, melyek a fegyveres testületek állományait is érintették. A megtorlások tetőpontját a forradalom és szabadságharc miniszterelnökének, NAGY Imrének és jelentősebb szerepet játszó személyeknek a kivégzése jelentette.

A leverett szabadságharcot követően a KÁDÁR János (CSERMANEK János) vezette kormány látszólag helybenhagyta NAGY Imrének, a forradalom miniszterelnökének döntését, aki megszüntette az Államvédelmi Hatóságot, ugyanakkor a Kádár-kormány a feladatköröket más struktúrában megtartotta és tovább fejlesztette. Ezeket a fejlesztéseket azonban szigorúan titkos, államtitok minősítéssel látta már el. A BM államvédelmi szerveinek megszüntetését követően az állam belső- és külső biztonságával kapcsolatos nyomozati feladatok a rendőrség hatáskörébe kerültek.

Mindezekkel az intézkedésekkel párhuzamosan az Magyar Szocialista Munkáspárt (későbbiekben MSZMP) Ideiglenes Intéző Bizottsága határozata alapján a Munkásőrség felállítására is sor került.²³ A létrehozás tényleges célja a hatalommal lojális párthadsereg kialakítása volt.²⁴

A megtorlás időszakának miniszter-helyettesei és belügyminiszterei a következő évek során folyamatosan alkottak olyan újabb és újabb jogszabályokat, melyek a belügyi állomány ellenőrzését, felügyeletét célozták meg.²⁵

A forradalom leverését követően a belügyi testületek újjászervezésére – melynek alapját a politikai megbízhatóság képezte – is sor került. Az újonnan kiadott parancsok és utasítások értelmében új testületeket hoztak létre, a BM szervezetei tekintetében Fegyelmi Osztály került felállításra.²⁶ Az osztály felállítását a BM szervezeteinél az egységes fegyelmi rend kialakításának szükségessége, a fegyvelm megszilárdítása és a szocialista törvényesség felügyelete, (végső soron a megfélemlítés) indokolta. Feladatkörében a fegyelmi ügyek kivizsgálása mellett a bűncselekmények kivizsgálása is meghatározásra került.²⁷ A BM állományának fegyelmi ügyei mellett ez az Osztály volt hivatott kivizsgálni az ORFK, illetve a Politikai Nyomozó Főosztály állománya által elkövetett fegyelmi jellegű ügyeket is.²⁸ A Fegyelmi Osztály felállításával egyidejűleg fegyelmi alosztályokat is létrehoztak az ORFK-n (6 fő = 1 fő alosztályvezető + 4 fő előadó + 1 fő adminisztrátor), illetve a BRFK-án (11 fő = 1 fő alosztályvezető + 8 fő előadó + 2 fő gépíró). Fegyelmi Osztályt, illetve alosztályt más szervezetnél nem állítottak fel, fegyelmi előadók kijelölésére azonban sor került.²⁹

A BM Fegyelmi Osztályának megtartása mellett, kül- és belpolitikai okok miatt indokoltnak látszott egy belügyi, belső elhárítási munkát folytató operatív csoport létrehozása is.

BISZKU Bélának – a Magyar Népköztársaság belügyminiszterének – parancsa alapján³⁰ egy olyan csoport került felállításra a Belügyminisztériumban, melynek elsődleges feladata a belügyi szervezetek állományának imperialista kémek és belső reakciós erők elleni védelme volt. Tehát feladatuk volt a kémek és belső, ellenséges ügynökök leleplezése (kémelhárítás), melyhez az operatív eszközök teljes tárházát igénybe vehették, az eszközöket pedig a Politikai Nyomozó Főosztálytól igényelhetők.³¹ Hatáskörükbe tartozott a rendőrség, büntetés-végrehajtás, légoltalom, tűzrendészet szervezetei, továbbá az anyagi-, pénzügyi-, egészségügyi szervezetek személyi állománya, valamint az Üdültetési és Gyermekekneveltetési Osztály, a BM Tiszti-ház és a Futárszolgálat.³²

A Politikai Nyomozó Főosztályon, a BM személyügyi osztályain, illetve a BM Titkárság szervei körében elhárító munkát nem folytathattak.³³ A Csoport vezetőjének kötelessége volt rendszeresen tá-

jékoztatni a miniszter-helyettest és a személyzeti miniszter-helyettest is az egyes személyekre vonatkozó, felderített, kompromittáló adatokról. Az ügyrend³⁴ 18 pontból állt, a csoport feladata elsődlegesen az állomány imperialista ügynökök befolyásolásától való védelme volt.³⁵

A csoport állománya, fegyelmi helyzete és szakmai irányítása szerint közvetlenül az országos rendőr-főkapitány alárendeltségébe tartozott. Létszámukat 30 fővel maximálták (csoportvezető 1 fő + csoportvezető helyettes 1 fő, + adminisztrátor 3 fő, + operatív munkás 25 fő = összesen 30 fő). A csoport a feladatait operatív eszközök és módszerek alkalmazásával látta el. Az operatív felderítést elsősorban „hazafias alapon” beszervezett ügynökökön keresztül kellett, hogy teljesítse. Operatív eszközök a Politikai Nyomozó Főosztály vezetőjének, illetve helyettesének az engedélyével alkalmazhattak.

Nem folytathattak elhárító tevékenységet a központi állományon belül az országos parancsnokokra, illetve azok helyetteseire, valamint a főosztályvezetőkre és helyetteseikre, illetve az osztályvezetőkre. Vidéki szervezetek esetében nem folytathattak elhárító tevékenységet megyei főkapitányok és főkapitány-helyettesek ellen sem.³⁶

Területileg az országos parancsnokságokon, illetve a megyei parancsnokságokon voltak elhelyezve.

A csoportvezető, illetve annak helyettese feladata között szerepelt, hogy – a vezetői teendőkön és a védett szervezet irányába történő kapcsolattartáson kívül – kötelesek voltak saját ügynöki hálózatot is fenntartani.

A védett szervezetek vezetőinek a csoport munkatársai nem voltak alárendelve. Azonnali tájékoztatási kötelezettségük csak kiemelt ügyekben volt, egyébként havonta egyszer kellett a személyi állomány helyzetéről tájékoztatást adniuk.

Amennyiben operatív feldolgozás vált szükségessé, a csoport munkatársai a hatáskörükbe tartozók személyi irataiba betekinthettek, az állományilletékes parancsnoktól véleményt kérhettek, illetve titkos dokumentumokat is megismerhettek. Az operatív feldolgozás befejezését követően a beszerzett adatokat a BM Fegyelmi Osztályának adták át.

Bizonyos esetekben – megelőzési célzattal – a felderítés eredményeiről, illetve a bírósági eljárás kimeneteléről az illetékes szervezet parancsnokát tájékoztatták. A parancsnok később – állománygyűlés keretein belül – köteles volt ismertetni ezen adatokat a beosztotti állománnyal.³⁷

A csoport a munkáját 1959 májusában, a 8-as számú parancs hatályba lépésével, illetve az állománytábla jóváhagyását követően kezdte meg. Munkájuk alapját a fent ismertetett két parancs, illetve azok módosítása jelentette.³⁸ Ez a módosítás kiterjesztette a Csoport hatáskörét a BM Tanulmányi és Módszertani Osztályára, a belügyi iskolákra, a BM Sportosztályra, a BM Külügyi Osztályra és a Dózsa SE sportolókra. A módosítás kiterjedt továbbá az ügyrendre, illetve az állománytáblára is, a korábbi 30 fő helyett 34-re emelkedett a létszám.

A belügyminisztérium átszervezése, a BM II/7. osztályának feltöltése, országos szinten a politikai nyomozói állomány stabilizálása és megerősítése kimerítette a BM Személyügyi Főosztályának a kapacitását, az újonnan alakult csoport felállítása és megfelelő szakértelemmel rendelkező személyekkel való feltöltése emiatt nehézségekbe ütközött. Ezen hátráltató tényezők miatt a tényleges munkát csak 1959 szeptemberében tudták megkezdeni. A kiválasztott állomány általában megfelelő – a kor szelleméhez hű – „politikai” és szakmai felkészültséggel rendelkezett, fontos volt a kellő szakmai (operatív) tapasztalat. Azon személyeket, akiknek a későbbiekben a megyékben kellett dolgozniuk, általában – személyi ismeretségük és elfogadottságuk miatt – az adott megyei rendőr-főkapitányság személyi állományából választották ki.

A csoport személyi állománya folyamatos szakmai és politikai továbbképzésekben részesült. Ezen felül a személyi állomány szinte minden tagja valamilyen – a szakmai tevékenység eredményes végzését elősegítő képzést biztosító – felsőoktatási intézmény hallgatója volt, vagy ilyen jellegű diplomával már rendelkezett.³⁹ A személyi állomány „iskolázottsága” révén felülemelkedett az akkori belügyi átlagon. Politikailag megbízhatónak bizonyultak, többen is rendelkeztek „Kiváló Szolgálati Érdemérem” kormánykitüntetéssel, „Közbiztonsági Érem” arany, esetleg ezüst fokozatú belügy-miniszteri kitüntetéssel, vagy más magas belügyi elismeréssel. Mások pénz- vagy tárgyjutalomban, illetve soron kívül előléptetésben részesültek. A személyi állomány tapasztaltságát a szolgálati idő hossza is jelezte, hiszen mindenki legalább 10 év belügyi berkekben eltöltött szolgálati idővel rendelkezett.

Fegyelmi helyzetük jónak volt mondható, 1959 és 1961 között a csoport személyi állományának tagjai közül összesen három fővel szemben indítottak eljárást. A három ügy közül egy esetben a fegyelmi eljárás alá vont személyt – „ellenforradalmi cselekedetei miatt” – a BM állományából véglegesen kizártak,⁴⁰ egy személy magatartásbeli problémák miatt visszahelyeztettek eredeti szolgálati helyé-

re, egy személyt pedig – mivel szerelmi viszonyba keveredett elhárítói munkája során egyik beosztottjával – megrovásban részesítettek.

A csoport munkája során feltérképezte a belügyi és más – az elhárítási hatáskör meghatározásánál – hozzájuk sorolt testületet, priorálásokat és ellenőrzéseket végzett, amelyek alapján a területi súlypontokat is meghatározta. A priorálások során jelentős számú olyan személy merült fel, akik – 1945-öt megelőző, vagy 1956-os tevékenységük, esetleg hozzátartozójuk tevékenysége miatt – a BM antide-mokratikus nyilvántartásában is szerepelt. Ezen esetekben legtöbbször nyílt ellenőrzésre került sor, a megállapításokról minden esetben tájékoztatták az illetékes személyzeti szerveket, melyek a kompromittáló adatok miatt a rostán fennakadt személyeket a testületből eltávolították.

A csoport az operatív munkát csak 1959 októberében kezdte meg. Eleinte nem sok sikerrel, hiszen hónapok, adott esetben azonban évek kellettek ahhoz, hogy tényleges rálátással bírjanak a védett területre. A vezetők leginkább a BM dolgozók „imperialista ügynökök” általi megfertőzésétől tartottak, ezt támasztotta alá, hogy a csoport munkája során nagy érdeklődést tanúsított a külföldről rokonlátogatóba érkezettekkel szemben. Ennél jóval kisebb súllyal esett latba a belső reakciós erők tevékenységének figyelése, csak egy-két ügyben kellett megelőző intézkedéseket tenniük.

A csoport 1961-ig 93 személyt – leginkább rendőröket – dolgozott fel, ügyük kivétel nélkül a Katonai Ügyészre került. 183 esetben – a feldolgozást követően – fegyelmi eljárás került lefolytatására. A fegyelmi eljárások legalább felében elbocsátásra, kisebb részben pedig áthelyezésre, alacsonyabb munkakörbe helyezésre, vagy éppen figyelmeztetésre került sor. Érdekességként érdemel említést, hogy 20 esetben a büntetés fogdafenyítés volt.

Mik voltak azok a „bűncselekmények”, amelyek a személyek feldolgozását indokolták? Leginkább – 62 esetben – az állam-, vagy szolgálati titoksértésre, szolgálati, vagy hivatali hatalommal való visszaélések miatt indult titkos eljárás, 16 esetben vesztegetés, 20 esetben pedig köztörvényes bűncselekmény elkövetése miatt kellett az operatív feldolgozást megkezdeni. A kor rendszerére jellemzően – a titkosszolgálati eszközök alkalmazásával járó bizalmas nyomozás elrendelését – több esetben is csak egy félreértett kijelentés, vagy ellenséges megnyilvánulásnak titulált magatartás indokolta.⁴¹

A korrupciós cselekmények és a hivatali hatalommal való visszaélések nagy része – az akkori politikai helyzet miatt az internáltak és börtönbe vetettek nagy száma miatt – a büntetés-végrehajtás testületének tagjainál valósult meg. Leggyakrabban a rabokkal történő meg nem engedett kapcsolattartás, levél- és csomagcsempészség, vagy szexuális viszony kialakítása miatt kezdődtek meg a felelősségre vonások.⁴²

Az operatív munkát a társszervezetek adatszolgáltatásán túl informátorok és hálózati személyek is segítették. A csoport 34 tagjának 55 informátora, 1 ügynöke és tíznél is több – titkos kapcsolatokkal történő találkozók lebonyolítására alkalmas – „T” lakása volt. Az ügynökökön és informátorokon kívül jelentős létszámú társadalmi kapcsolat is a csoport tagjainak rendelkezésére állt.

A tapasztalatok azt mutatták, hogy belső feszültséget gerjesztő hatásköri és illetékességi összeütközések merültek fel a BM Légoltalmi Országos Parancsnokság és a II/1-es osztály viszonyában. Emiatt 1962-ben, az akkori csoportparancsnok – KOVÁCS Dénes r. ezredes – indítványozta e terület átadását az illetékes szervezetnek.

Az információ megsztása – az ügyrendben leírtakkal ellentétben – is sok kívánnivalót hagyott maga után. A védett terület vezetői – az ügyrendben megfogalmazottakkal ellentétben – nem minden esetben segítették a belső elhárítást végző személy munkáját. A kapcsolatot leginkább a tájékoztatás elmaradása és a bizalmatlanság jellemezte. Ez a parancsnoki magatartás – a belső elhárításért felelős tiszt irányába – az állomány körében is tapasztalható volt.

A kapcsolattartás a Politikai Nyomozó Főosztállyal is csak eseti jellegű és alkalmoszerű volt, holt az ügyrend konkrétan kiemelte a két szervezet szoros együttműködésének szükségességét.

A fegyelmi vizsgálatokat – a korábban megszokottak alapján – legtöbb esetben a Katonai Ügyész-ség folytatta le, pedig erre a BM Fegyelmi Osztálya volt kijelölve, emiatt az ügyek lefolyásáról, vagy fejleményeiről nehézkes volt visszafelé az információáramlás.

A BM Titkárság megállapítása szerint a személyi állomány túlterheltségét a rossz munkahelyi és személyi körülmények elviselése mellett még az is fokozta, hogy nem minden megyében volt külön elhárító tiszt, bizonyos területeken két teljes megye jutott egy-egy beosztottra. Az alapfeladatok ellátásán kívül a megnövekedett idegenforgalom és az amnesztiarendelet miatt frissen szabadultak tömegei nagy kihívás elé állították az elhárítókat, különösen azokat, akik több területért is felelősök voltak. Emiatt 1962-ben – a BM tartalék állományának terhére – 7 fővel bővítették a Belső Elhárítási Csoport létszámát.⁴³

1962-ben az MSZMP KB politikai bizottságának határozata nyomán alakították ki a Belügyminisztériumban a magyar állambiztonsági szervezetnek azt a formáját, amely kisebb-nagyobb módosításokkal egészen az 1989–90-es rendszerváltoztatásig működött.⁴⁴ Ha az okokat vizsgáljuk, nem hagyhatjuk figyelmen kívül, hogy Nyugat-Európában idő közben létrejött az Európai Gazdasági Közösség és az Európai Atomenergia Közösség,⁴⁵ valamint megerősödött az ENSZ tevékenysége és 1961-ben hivatalosan találkozott egymással a két világhatalom vezetője, Nyikita Sz. HRUSCSOV és John F. KENNEDY.⁴⁶ Mindez elindította az enyhülési folyamatot.

„Ich bin ein Berliner”⁴⁷ – A konszolidáció évei

1962-ben átszervezték a Belügyminisztériumot. Az átszervezés célja az un. „totális elhárítás” szervezeti maradványainak felszámolása volt, melynek során a minisztérium szervezetét igyekeztek a megváltozott kül- és belpolitikai viszonyokhoz alakítani. A hírszerzés és a kémelhárítás a Belügyminisztérium belső biztonságának fenntartásában is fontos tényezővé vált, hiszen az enyhe nyugati nyitás miatt az imperialista aknamunkára a belügyminisztériumi állomány körében is fokozottabban számítani lehetett.

A Belügyminisztérium átalakításával megváltozott a korábbi szervezeti struktúra is: a főosztályokat felváltották a főcsoportfőnökségek és csoportfőnökségek. A belügyi belső büntetőfeladatokról a II. Főcsoportfőnökséghez került.

Az átszervezés során nem csak szervezetiileg alakult át a minisztérium állambiztonsági részlege, de a csoportfőnöki és osztályvezetői posztokra is szinte kivétel nélkül új, vagy csak rövid ideje hivatalban lévő vezetők kerültek. Az átalakulás következtében megszüntetésre került a BM Belső Elhárítási Csoportja, helyét a II. Főcsoportfőnökség 3. Csoportja vette át. 1962. szeptember 21.-én a Belügyminisztériumban az új szervezeti egységet érintő ügyrend kiadására került sor.⁴⁸ Az ügyrend három fejezetből állt. Az első fejezet taglalta az újonnan felállított csoport feladatát, alárendeltségét és szervezeti felépítését, létszámát. A második fejezetben a csoport állományának a feladata került bemutatásra, a harmadik fejezet a csoport által nem folytatható elhárító munka eseteit részletezte.

Az I. fejezetben leírtak szerint a BM II/3. csoport feladata volt – elődéhez, a Belső Elhárítási Csoporthoz hasonlóan – a Belügyminisztérium személyi állományának védelme az imperialista hírszerző szervek ügynökeitől és a belső reakciós elemek befolyásától, azaz a kémelhárítás.⁴⁹ A kémelhárításon kívül feladata volt a belügyi állomány által elkövetett bűncselekmények felderítése, megakadályozása és megszakítása is. Elődjétől eltérően, az ügyrend a szakmai feladatok meghatározásánál – tanulva az 1956-os eseményekből, új – politikai jellegű – feladatként állapította meg az állományon belül „rejtőző”, ellenséges nézeteket valló személyek elleni harcot, azok üldözését és felszámolását. Az elhárítást a csoport a BM II. Főcsoportfőnökség, a Büntetés-végrehajtás, a Tűzrendészet, a Futárszolgálat, a III/3. Osztály, a Külügyi Osztály, a Sportosztály, a Dózsa Sportegyesület, a Tanulmányi és Módszertani Osztálya és a gazdasági és egészségügyi szervezetek központi, valamint vidéki egységeinél objektumi és területi elv alapján végezte. A BM Határőrség és Belső Karhatalom, valamint a BM Légoltalmi Országos Parancsnokság elhárítása kikerült a feladatköréből.⁵⁰

Tevékenységet ez a szervezet is alapvetően operatív erők, eszközök és módszerek felhasználásával és igénybevitelével végezhetett. A magánszférának sérthetlenségéhez fűződő jogot súlyosan sértő módszereket is felhasználva, saját vezetője által kibocsájtott engedély birtokában konspiratív házkutatást, külső figyelést, szoba- és telefonlehallgatást, levéllelőrzést, titkos környezettanulmányt végezhetett. Új elemként akár „ügynöki bizalmas nyomozást” is folytathattak szervezett ellenséges tevékenységet kifejtő csoportokkal szemben, illetve amennyiben a feldolgozást folytató a tevékenység felderítése során úgy ítélte meg, az ellenséges tevékenység megszakítása érdekében őrizetbe vételt javasolhatott a BM Fegyelmi Osztálynak.

Együtt kellett működnie a III. Főcsoportfőnökség felderítő és elhárító szerveivel, illetve a BM párt-végrehajtó bizottságával.

A II/3 csoport a II. Főcsoportfőnökség vezetőjének volt alárendelve fegyelem, szakmaiság és a személyi állomány terén. Az egység csoportvezetőből és annak helyetteséből (1–1 fő), operatív nyílvántartóból és adminisztrátorból (1–1 fő), valamint főoperatív beosztottakból (36 fő) állt.

Az elhárító tisztek leginkább önállóan látták el a feladatukat, kivételt képezett ez alól a BRFK, itt négyen voltak szolgálatban, illetve a BM II. Főcsoportfőnökség, a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága, a BM Anyagi és Technikai Főosztály, a BM Sportosztály és Dózsa SE, ahol 2–2 fő dolgozott.

A szakmai munkát a politikai hatalom minden téren befolyásolta: amennyiben ügynöki bizalmas nyomozást kívánt a csoport folytatni, úgy ki kellett kérniük az illetékes párt-végrehajtóbizottság első

titkáranak az engedélyét. Ennek meglepte esetén lehetett csak a munkát elkezdni, erről azonban az illetékes miniszter-helyettest tájékoztatni kellett.⁵¹

A beosztott főoperatív állomány munkája az elődszervezet munkájához hasonlatos volt. Ahhoz képest azonban új elemként jelentkezik az a kitétel, hogy az állomány tagjai esetenként kötelesek voltak beszámolni az illetékes megyei párt-végrehajtóbizottság Adminisztratív Osztály vezetőjének.⁵²

A BM.II/3. csoport ügyrendjének III. fejezetében leírt tiltások személyi köre az elődszervezethez képest csak részben változott. Amennyiben az ügyrendben felsorolt személyekkel kapcsolatban kompromittáló adat jutott az elhárító tiszt birtokába, úgy a II. főcsoportfőnöknek kellett soron kívül jelentenie. További új kitéltelt jelentett, hogy a csoport nem folytathatott elhárító munkát a III. Főcsoportfőnökség, a személyzeti szervek és a BM Titkárság körében.⁵³

Az 1968-as „prágai tavasz” a közép-kelet európai függetlenségi mozgalmak sorában egy új mérföldkövet jelentett. A szabadságmozgalomnak 5 szocialista ország⁵⁴ 1968. augusztus 20.-i bevonulása vetett véget. Ugyanakkor egy évvel később Magyarország csatlakozott az ENSZ két alapvető okmányához, a polgári és politikai jogok, valamint a gazdasági, szociális és kulturális jogok okmányához.⁵⁵

Minden fontos szervezeti változást az MSZMP KB, illetve az MSZMP PB határozatai előztek meg. Ugyanakkor nem rekonstruálható, hogy milyen jelentésekből dolgoztak a politikusok, amelyek a döntéshozatalt megelőzték.

„A nemzetközi helyzet fokozódik!”⁵⁶

Egész Európa II. világháborút követő történelmében kiemelkedően fontos törekvések realizálódnak a '70-es években: hosszas előkészítés után, 1972. november 22-én Helsinkiben megkezdődtek az Európai Biztonsági és Együttműködési értekezletek (EBEÉ), működési elveiről és a tárgyalandó napirendi pontokról az előkészítő tárgyalások. 1973. július 3-án 33 európai állam, valamint az USA és Kanada részvételével megnyílt Helsinkiben az értekező, amely az európai enyhülési folyamat csúcspontjaként értékelendő. 1975-re elkészült a helsinki záróokmány, amely alapelveit az ENSZ alapokmányának elveire építette. A záróokmányban rögzítetteknek a végrehajtását különböző európai országokban rendezett utókonferenciákon értékelték.⁵⁷ A záróokmány jelentősége, hogy az EBEÉ egyfelől legitímálta a II. világháború után kialakult európai határokat (így Európa kettéosztottságát is), másrészt az összeurópai együttműködés előmozdítójává vált, harmadrészt az emberi jogi kérdések folyamatos napirenden tartásával szerepet játszott a szovjet tömb XX. század végi felbomlásában.⁵⁸

A kül- és belpolitikai változásokra ismét átszervezéssel reagált a BM. A szervezeti struktúra megváltoztatásával megszüntették a BM II/3 Csoportját. A felszámolt csoport munkájára azonban továbbra is szükség volt, ezért – annak jogutódjaként – 1971-ben létrehozták a Belügyminisztériumon belül a Belbiztonsági Osztályt.⁵⁹

A belügyi szervek biztonságáért, a személyi állomány védelméért minden szinten elsődlegesen az adott belügyi szerv parancsnoka, vezetője volt a felelős. A vezetői állomány ezen munkájának megsegítése érdekében került felállításra a BM Belbiztonsági Osztálya, melynek hatásköre és illetékessége már jóval túlmutatott a hasonló feladatokat ellátó BM II/3 Csoportjának hatáskörétől és illetékességétől.

A BM Belbiztonsági Osztály a számára meghatározott feladatot – a BM Belbiztonsági Osztály hatásköréről és feladatairól szóló „SZT/ÁT” minősítésű belügyminiszteri parancs alapján látta el,⁶⁰ melyhez a szintén szigorúan titkos minősítésű ügyrend társult.⁶¹ A parancsot a Magyar Népköztársaság belügyminisztere, BENKEI András adta ki 1972. április 17-én, mely a Belügyminisztérium Belbiztonsági Osztály feladatait és hatáskörét taglalta. Ezen irányelveket és normákat vagy a Belügyminiszter,⁶² vagy a BM államtitkár,⁶³ vagy pedig a BM „M” és szervezési csoportfőnökség, illetve a BM Belbiztonsági osztályvezetője adta ki.⁶⁴

Alapfeladatuk volt az államtitok és szolgálati titok védelme érdekében a Belügyminisztérium és az Igazságügy-minisztérium parancsnokaival való szoros együttműködés, illetve a fenti szervek konspirációját veszélyeztető külső-belső tevékenység feltárása. Itt került első ízben megemlítésre a Belügyminisztérium, illetve Igazságügy-minisztérium állományában esetlegesen előforduló bűncselekmények megelőzésének és felderítésének az igénye.⁶⁵

Az újonnan felállításra került osztály tevékenységét a belügyminiszter saját első helyettesének feladat körébe utalta. Az osztály a parancsban foglalt tevékenységét az összes belügyi szervnél országos hatáskörrel végezhetette, kivételt csak a Határőrség jelentett.⁶⁶ Illetékessége – ezeknél a szervezeteknél – mind a hivatásos állományú, mind pedig a polgári alkalmazottakra kiterjedt.

Az osztály szervezetileg 4 alosztályra és 1 önálló csoportra tagozódott. A munkavégzés területe az ellenőrzött szerv körlete (pl. megyei rendőr-főkapitányság) és tevékenységi területe volt, az osztály munkatársa pedig operatív tiszt, vagy biztonsági tiszt megnevezéssel tevékenykedett.⁶⁷

Munkájukat az Osztály állományának tagjai bontásban az alábbi helyeken végezték:

- 1-es alosztály: megyei rendőr-főkapitányságok, BM III/IV. csoportfőnökség vidéki szervei, illetve a nem kiemelt megyei BV-intézetek;
- 2-es alosztály: a belügyminiszter és első helyettesének közvetlen irányítása alá tartozó BM-szervek, illetve a BM II. Főcsoportfőnökség központi szervei;
- 3-as alosztály: BM II. és IV. Főcsoportfőnökség központi szervei, BM-iskolák, BRFK, BM Tűzoltóság OP;
- 4-es alosztály: BM I. Főcsoportfőnökség központi szervei és külső objektumai, illetve az Újpesti Dózsa SC;
- BV-csoport: az IM büntetés-végrehajtás központi szervei, illetve az országos és megyei kiemelt BV-intézetek.

A munka ellátása során kihangsúlyozva szerepelt a törvényesség, a bűncselekmények megelőzése és megszakítása. A tevékenységét az Osztály nyíltan és rejtetten, operatív eszközök és módszerek alkalmazásával végezte, munkája során titkos munkatársat, vagy titkos megbízottat is beszervezhetett.⁶⁸ A titkos segítők azonban nem lehettek sem az állomány tagjai, sem olyanok, akik: „... a BM központi irányító, állambiztonsági és bűnügyi operatív, valamint funkcionális feladatokat ellátó szerveiben, a minisztérium vezetői titkárságának állományában”⁶⁹ dolgoztak, illetve a Magyar Kommunista Párt tagjai voltak. Más helyen az Osztály munkatársainak megengedett volt a hálózat szervezése, az erre irányuló irányelveket az Osztály vezetője dolgozta ki.⁷⁰

A felderítő munkát ellenséges, vagy bűnös tevékenységre utaló konkrét jelzést követően kezdetek meg,⁷¹ amely egy első körös adatgyűjtést (adat-kiegészítés, adatellenőrzés) jelentett.⁷² Amennyiben az adatgyűjtés megerősítette az információt, úgy megkezdődhettek az operatív intézkedések is.⁷³

A parancs és az ügyrend alapján – a biztonsági munka eredményességének garantálása érdekében – az osztálynak együtt kellett működnie a BM állambiztonsági, rendőri operatív, személyügyi és felügyeleti, valamint az ügyészség szerveivel.⁷⁴ Ezen túlmenően az osztály vezetőjének folyamatos tájékoztatási kötelezettsége volt az ellenőrzés alá vont személy parancsnoka felé. A szigorú tájékoztatási kötelezettség kiterjedt továbbá azon adatokra is, melyek a szervezet biztonságára vonatkoztak, vagy esetleg megelőző intézkedést, azonnali parancsnoki beavatkozást igényeltek. Ez a kötelezettség kétirányú volt, a parancsnokoknak is kötelező volt az osztály irányába az ilyen jellegű információikat továbbítaniuk.⁷⁵

Amennyiben olyan személy került az osztály látómezejébe, aki a miniszter, illetve a miniszter-helyettesek kinevezési hatáskörébe tartozott, úgy nevezettel szemben az adatgyűjtést csak felsőbb engedély⁷⁶ alapján folytathatták.

Egyes bűncselekményi kategóriáknál megengedett volt az osztály állománya számára az előzetes operatív ellenőrzés is,⁷⁷ így különösen államellenes, illetve köztörvényes bűncselekményi kategóriák fennállása esetén.⁷⁸ A parancs azonban itt is tartalmazott tiltást, hiszen ha a fent felsorolt kategóriák valamelyikét miniszteri, vagy miniszter-helyettesi kinevezési hatáskörbe tartozó, esetleg tiszt, vagy főtitkár követte el, akkor megint csak felsőbb engedélyeztetés, ez esetben belügyminiszteri engedélyeztetés kellett.⁷⁹

Az akkori szakterminológia szerinti bizalmas nyomozást⁸⁰ is folytathatott az osztály, ennek azonban feltétele volt a bűncselekmény alapos gyanúja és a belügyminiszteri engedély együttes megléte. Bizalmas nyomozást folytathatott előzetes operatív feldolgozást követően is,⁸¹ vagy ha a bűncselekmény az ügyrend I. fejezetének 7. b) pontjába ütközött⁸² és szélesítésre volt lehetőség.

Az osztály állománya tevékenységét a fenti parancs és külön szabályzatok alapján látta el.⁸³

„Ne féljete!”⁸⁴

Minden politikai rendszer működőképességének egyik feltétele az adminisztráció elitjének színvonala. A szovjet rendszeren belül országonként és ágazatonként is különböző jelenségek figyelhetők meg. Magyarországon, a politikai nomenklaturában egyszerre voltak jelen az 1957-ben visszaszivárgott ortodox kommunisták, a „vonalhű” szocialisták és a fiatal reformerek, akiket már a ’60-as évek konszolidációja nevelt fel. Az első két csoport képezte KÁDÁR János politikájának legszilárdabb bázisát.⁸⁵ A szomszédos országokban hasonló a helyzet, ezért nem meglepő a polgári ellenzék jelentkezése is: a Charta ’77 mozgalmát Václav HAVEL vezette. Legfontosabb gondolatuk, hogy csak a térség haladó gondolatainak összefogásával születhetnek meg a demokratikus társadalmak. Bátorítást adott a térség

demokráciát óhajtó lakóinak az a tény is, hogy a katolikus egyház e térségből választott pápát 1978-ban, II. János Pál személyében.

Egyszerre volt tapasztalható gazdasági fejlődés és a gondolkodás szabadságának korlátozása. A hatalom számára gondot jelentettek az értelmiségiek akciói, ezek közül kiemelkedett az 1985 júniusában tartott monori ellenzéki értelmiségi találkozó, az 1986 őszi úgynevezett „Lánchídi-csata”, valamint az 1987-ben megszervezett lakiteleki találkozó, amely a többpárt-rendszer előkészítését is már magában hordozta. Az a gyarmati helyzet, amelyben a mozgásteret a Szovjetunió szabta meg, Közép-Kelet-Európa népei számára már nem volt tolerálható. Az egymást követő agg szovjet vezetők tehetetlenségükkel, aktivitásra készítették s ezt az aktivitást segítették az amerikai és nyugat-európai diplomaták is.⁸⁶ Az alternatív értelmiséget a kettős nyilvánosság állapota jellemezte, lengyel mintára nálunk is létrejött a „szamizdat irodalom”⁸⁷ és részt kértek a szerveződő polgári körök⁸⁸ a társadalom legfontosabb kérdéseinek megvitatásából.⁸⁹

A különféle reform-értelmiségi kezdeményezések révén 1989 őszén módosították a Magyar Népköztársaság Alkotmányát,⁹⁰ amely már tartalmazta a demokratikus alapjogokat. Mindezzel egy időben a legfontosabb alaptörvények is módosításra kerültek.

A tárgyalások ezen államokban a vasfüggöny lebontását, szabad választásokat és a jogállam intézményrendszerének szabad kialakítását hozták magukkal. A berlini fal lebontása és Németország újraegyesítése pedig a második világháború lezárását jelentette.

NÉMETH Miklós átmeneti kormányának idején került sor a Magyar Népköztársaság alkotmányának – gyakorlatilag minden szakaszában történő – módosítására, melyet az Országgyűlés 1989 őszén, a szabad választások előtt fogadott el. Az 1989–90-es politikai rendszerváltoztatás a társadalom mélyreható átalakulását, a demokrácia kereteinek megteremtését jelentette. 1989. október 23-án SZÜRÖS Mátyás ideiglenes köztársasági elnök kikiáltotta a demokratikus alapokon nyugvó Magyar Köztársaságot.⁹¹

A rendszerváltoztatás folyamatában mérföldkövet jelentett az 1989-es év végi „Duna-gate”- ügy, amely gyakorlatilag felrobbantotta az addigi állambiztonsági struktúrát, hiszen a RÁKOSI- és a KÁDÁR-rendszer állambiztonsági és rendvédelmi szervezetei diktatórikus alapon – csak a bennfentesek által megismerhető titkos belső parancsok és utasítások alapján – a jogállamiság szellemiségétől idegen módon működtek.⁹² Az országgyűlés interpelláció⁹³ nyomán és a „Duna-gate”- botrány kapcsán bizottságban tárgyalta a témát és jelentést készített a BM belső biztonsági szolgálatának tevékenységéről. „A bizottság vizsgálódása szempontjából fordulópontnak tekintette 1989. október 23-át, a köztársasági alkotmány kihirdetésének napját: megszűnt az egypártrendszer, szertefoszlott az ellenzék-, ellenségkép; egyértelmű megfogalmazásban jelentek meg az alaptörvényben az emberi jogok és alkotmányos védelmük. Az állambiztonsági szolgálatnál azonban nem következtek be a szükséges változások.”⁹⁴

A bizottság megállapította a BM politikai felelősségét és rögzítette mulasztását, amelynek értelmében nem intézkedtek a belső, törvénytörő és alkotmányellenes jogszabályok hatályon kívül helyezéséről. A tényfeltárás során az is kiderült, hogy a belügyminiszter az országgyűlést az interpellációra adott válaszában nem a valóságnak megfelelően tájékoztatta, ezért lemondásra kényszerült. Az országgyűlés a BM belső biztonsági szolgálatának tevékenységéről készült jelentést határozatban⁹⁵ elfogadta és ezzel a BM jogállami kereteinek átalakítását kikényszerítette.

A hatalmi ágak szétválasztása és az alkotmányos kontroll kialakításának nem könnyű folyamatában a BM demokratikus működésének megteremtésére is sor került, immáron a jogállami normáknak megfelelő törvények és más jogszabályok kidolgozásával.

1991. április 15-én, a belügyminisztériumi, állambiztonsági és rendőrségi hatáskörök szétválását követően felállításra került az akkor már ORFK Biztonsági Főosztálynak nevezett, elődjéhez hasonlóan szintén belbiztonsági munkát végző speciális bűnügyi egység. Ezen – az ORFK szervezetébe integrált, közvetlenül a főkapitánynak alárendelt egységnek – a tevékenységét⁹⁶ a különleges titkosszolgálati eszközök és módszerek engedélyeztetésének átmeneti szabályozásáról szóló törvény⁹⁷ mellett a mai napig szigorúan titkos, államtitok minősítésű, 1991-es BM utasítás⁹⁸ és a már törölt minősítésű ideiglenes ügyrend szabályozta.⁹⁹

Tekintettel arra, hogy a fenti BM utasítás minősítésének törlése a mai napig nem történt meg, ezért az ORFK Biztonsági Főosztályra vonatkozó utasítások, rendelkezések és módosításaik az ORFK Biztonsági Főosztály ideiglenes ügyrendje alapján mutathatók be.¹⁰⁰ A BM Belbiztonsági Osztályán keletkezett, illetve a későbbiekben archivált operatív iratokat, anyagokat 1990-ban az akkori belügyminiszter dr. HORVÁTH Balázs 30 évre zároltatta, ezzel egyidejűleg a betekintésre való jogot saját hatáskörébe vonta. Tekintettel arra, hogy a vonatkozó jogszabályok értelmében a zárolt anyagok jelentős hányadára még mindig fenn áll az eredeti, szigorúan titkos, illetve államtitok jelölésű minősítés, ezért

ezen anyagok kutatása a dolgozat megírásának idejében, illetve a dolgozat keretén belül történő ismeretése nem volt lehetséges.

Az ORFK Biztonsági Főosztály feladatát, megalakulását követően – ellentétben a BM Belbiztonsági Osztályával – kezdetben csak a rendőrség állományára kiterjedő hatáskörrel látta el. Feladatkörének módosítását az indokolta, hogy 1992-ben a Belügyminisztérium részéről szerették volna, ha a Vám- és Pénzügyőrség feladatkörének bizonyos, a határokon végzett tevékenysége, s ezzel állományának egy része is – nevezetesen a határon vámvizsgálatot végző alsó fokú szervezet tagjai – a BM-be, s ezzel együtt a belügyminiszter irányítása alá kerülne. Ennek megvalósulása esetében az ORFK Biztonsági Főosztály hatáskörében, illetve bűnügyi szervezetként végzett tevékenységének kiterjesztésére vonatkozóan változásokat kellett eszközölni, hiszen az új területről bekerülő állomány biztonsági felügyelete és ellenőrzése csak így volt megoldható.

Az ORFK Biztonsági Főosztály feladatkörét – a minisztériumi egyeztetéseket követően az előzetes tervekben foglaltakkal ellentétben – nem csak az átvett hatáskörben szereplő személyekre terjesztették ki, hanem ennél jóval tovább mentek.

Az 1992. augusztus 25-én dr. BOROSS Péter belügyminiszter, dr. KUPA Mihály pénzügyminiszter és dr. BALSAI István igazságügy-miniszter által aláírt, 1992. szeptember 1. napján hatályba lépő együttes utasítás értelmében¹⁰¹ az ORFK Biztonsági Főosztálya látta el a büntetés-végrehajtási testületnél és a vám- és pénzügyőrség szerveinél az állam és szolgálati titok, valamint a kijelölt objektumok preventív védelmét is. Ezen túlmenően a hivatali tevékenységgel összefüggő – a rendőrség hatáskörébe tartozó – bűncselekmények felderítését, megelőzését és megszakítását, azaz az állomány biztonsági felügyeletét és ellenőrzését az ORFK Biztonsági Főosztálya végezte.

Az együttesen kiadott utasítás mellett belügyminiszteri utasítás¹⁰² is megerősítette az ORFK Biztonsági Főosztályt új hatásköre gyakorlásában, hiszen a módosítás értelmében a Főosztály a belügyminisztérium Szervezeti és Működési Szabályzatának kiadásáról szóló utasítás¹⁰³ 1. számú függelékében meghatározottak túl elláthatta a teljes büntetés-végrehajtási testület, valamint a vám- és pénzügyőrség személyi állományának az állam- és szolgálati titok, valamint a kijelölt objektumok preventív védelmére irányuló szakszolgálati tevékenységet is.¹⁰⁴ Ezen túlmenően pedig a Főosztály megkapta azt a lehetőséget, hogy a büntetés-végrehajtási testület, valamint a vám- és pénzügyőrség személyi állományába tartozó személlyel kapcsolatos gyanú esetén felderítő munkát végezhesen. Ezen tevékenységét azonban csak azzal a kitételrel láthatta el, ha a gyanút, illetve a bűncselekmény felderítésére irányuló akaratát előzetesen jelenti a felügyeletet ellátó miniszternek, tehát vagy a pénzügyminiszternek, vagy pedig az igazságügy-miniszternek.¹⁰⁵ Az utasításokban meghatározott többletmunka ellátásához a Főosztály új osztályok felállítására is lehetőséget kapott.

Az ORFK Biztonsági Főosztály tevékenységét szabályzó másik irat az ideiglenes ügyrend volt.¹⁰⁶ Az ideiglenes ügyrend I–VIII fejezetében kerültek megfogalmazásra az ORFK Biztonsági Főosztály (későbbiekben Főosztály) alapvető feladatai, munkamódszerei, a különleges eszközök alkalmazásának rendje, a főosztály belső tagozódása és irányítása, illetve a főosztály különböző vezetőinek hatáskörei és főbb feladatai. Az előzőeken túl megállapításokat tartalmazott a Főosztály adattárolásáról és nyilvántartásáról, a vezetőkkel és a beosztotti állománnyal szembeni követelményekről, illetve a védett szervekkel történő együttműködésről, azok tájékoztatásáról.

A főosztály alapvető feladatát alkotta: „... az állam és szolgálati titok, az objektumok preventív védelme, szakszolgálati feladatainak ellátása, valamint a hivatali tevékenységgel összefüggő bűncselekmények felderítése, megelőzése, megszakítása.”¹⁰⁷

A főosztály feladatát – rendőrségi törvény hiányában – alapvetően a különleges titkosszolgálati eszközök és módszerek engedélyezésének 1990. évi szabályozásában meghatározottak,¹⁰⁸ illetve belügyminiszteri utasításokban foglaltak szerint kellett, hogy ellássa, ezen túlmenően figyelembe kellett azonban vennie a szakterület működését érintő más, az ügyrendben taxatív meg nem nevezett szabályzókat is.¹⁰⁹ Megemlítést érdemel, hogy a jogelődötől eltérően, az ügyfeldolgozás már túlnyomórészt titkos – államtitok, illetve szolgálati titok – minősítés alatt folyt.¹¹⁰

A feladatok között új elemként jelent meg az ellenőrzött személy tájékoztatásának kötelezettsége.¹¹¹ Erre az ellenőrzést követően kellett sort keríteni. Az alapszabálytól csak abban az esetben lehetett eltérni, amennyiben az átmenetileg bűnüldözési érdeket sértett volna. Az „átmenetileg” megfogalmazás azért fontos ebben az esetben, mert az ellenőrzés tényéről a vizsgálat alá vontat mindenképpen informálni kellett, vagy az alkalmazott különleges eszköz alkalmazásának befejezését követő 12 hónapon belül, vagy – bűnügyi érdekből halasztott tájékoztatás miatt – akkor, ha érdekmúlás következett be.

A főosztály feladatát – az 1992-es utasítás¹¹² kiadásáig – kizárólagosan a belügyminiszter és a BM által irányított szervezeteknél, országos parancsnokságoknál, szolgálatoknál és háttérintézményeiknél látta el.¹¹³

Az ideiglenes ügyrendben I. fejezetében megfogalmazottak szerint a főosztály legfontosabb feladata a rendőrök által elkövetett bűncselekmények felderítése, illetve annak megakadályozása, hogy a szervezett bűnözés pozíciókat építhessen ki a rendőrségen belül.¹¹⁴ A főosztály munkatársai számára további feladatot jelentett, hogy a „védett területen” belül fellépő biztonsági hiányosságokat ismerjék fel és azok megszüntetésére preventív intézkedéseket kezdeményezzen.¹¹⁵

A főosztály kizárólagos hatáskörrel rendelkezett a hivatali bűncselekmények, a bűnpártolás, az állam- és szolgálati titoksértés, a vesztegetés és befolyással üzérkedés, valamint a katonai bűncselekmények (határőrség, rendőrség és kormányőrség) felderítésében. Más szervezetek – pl. nemzetbiztonsági szolgálat – hatáskörébe tartozó bűncselekmények felderítése esetén az információkat köteles volt az illetékességgel rendelkező szervezetnek átadni.

A főosztály elsődlegesen operatív munkát folytatott, illetve jogosult volt a titkos információgyűjtésre is,¹¹⁶ azonban hatósági jogkört nem gyakorolhatott, illetve a főosztály munkatársa büntetőeljárás cselekményeket egyedül nem végezhetett.¹¹⁷

A főosztály személyi állománya az adatgyűjtés során priorálási jogosultsággal rendelkezett, jogosult volt a személyzeti anyagok áttanulmányozására, folyamatban lévő ügyekbe (bűnügyi operatív, vizsgálati és bírósági anyagok) betekinthetett, nemzetbiztonsági szolgálatoktól információt kérhetett, különleges szakértelmet megkövetelő kérdés tisztázása érdekében szaktanácsadót vehetett igénybe, bűnjel rögzítésére kriminál-technikai eszközöket alkalmazhatott, illetve leplezett meghallgatást is végezhetett. Miniszteri engedéllyel, alapos indoklást követően akár külföldi rendőri szervezetek megkezdésére is lehetősége volt más módon be nem szerzett információk megszerzése céljából.

A munkavégzés során fontos és elsődleges szempont volt a gyorsaság és a bizonyítékok teljes körű feltárására való törekedés annak érdekében, hogy a hivatásos és alkalmazotti személyi állomány érintett tagjai huzamos ideig ne álljanak bűncselekmény elkövetésének gyanúja alatt.¹¹⁸

Az ellenőrzés és adatgyűjtés tekintetében a személyi kört illetően – a jogelődökhöz hasonlóan – a Főosztálynak sem voltak korlátlan lehetőségei: amennyiben az ellenőrzés olyan személyt érintett, aki a miniszter, vagy a mindenkor országos rendőr-főkapitány kinevezési jogkörébe tartozott annak biztonsági ellenőrzését csak a kinevezésre jogosult tájékoztatása mellett, annak egyetértésével kezdeményezhette.¹¹⁹

A főosztály a BM alárendeltségében működött.¹²⁰ Irányítását a miniszter a kabinetiroda vezetőjén keresztül végezte. A főosztály szervezete törzsre, négy osztályra, valamint egy önálló alosztályra tagozódott. A főosztály országos hatáskörrel rendelkezett, az osztályok ennek megfelelően az ország különböző területein működő, és a belügyi tárca felügyelet alá tartozó szervezetek belső ellenőrzését valószínűsítették meg:

- az 1. osztály a megyei rendőr-főkapitányságok és szervezeteik, a megyei polgári védelem és állami tűzoltósági szervezetek, a megyei székhelyű rendőrképző iskolák és kihelyezett szervezeteik vonatkozásában;

- a 2. osztály az ORFK és az ORFK vezetője által közvetlenül irányított fővárosi székhelyű szervezetek, a minisztériumi szervezetek, Tűzoltóság Országos Parancsnoksága és fővárosi szervezete, és a Magyar Köztársaság Kormányőrsége, a Rendőrtiszti Főiskola, a fővárosi székhelyű rendőrképző iskolák;

- a 3. osztály felelt a BRFK és szervezetei, a PMRFK és szervezetei;

- a 4. osztály felelt a BM Határőrség Országos Parancsnoksága és területi szervezetei, a Polgári védelem Országos Parancsnoksága és területi szervezetei;

- az önálló alosztály pedig a központi számítástechnika, adatátviteli, híradástechnikai központok operatív védelméért, a központi objektum és titokvédelmi feladatok végrehajtásáért, a főosztály számítógépes nyilvántartásáért, illetve e feladatok teljesítésében a biztonsági tisztek szakirányításáért felelt.¹²¹

A Biztonsági Főosztály ideiglenes ügyrendje tartalmazta a vezetők hatáskörét és főbb feladatait, továbbá a jogkörök átadhatóságának, az adattárolásnak, a nyilvántartásnak a szabályait, és rögzítette a főosztály személyi állományával szembeni követelményeket.¹²²

A főosztály állományába tartozó személyek tekintetében a hivatásos állományra vonatkozó kritériumokat fokozott mértékben kellett alkalmazni. A főosztály állományában dolgozókat „bizalmas munkakörben” dolgozóknak tekintették.¹²³

Az előzményekhez képest az európai normákhoz igazodó és minden tekintetben jogállami kereteket biztosító változást a BM Rendvédelmi Szervek Védelmi Szolgálatát létrehozó kormányrendelet je-

lentett.¹²⁴ A rendelet mindenki által hozzáférhetően és közérthető módon szabályozta a szervezet alaptevékenységét és hatáskörét, személyi és cselekményi értelemben, valamint az alkalmazható módszerek tekintetében egyaránt.¹²⁵

Jegyzetek:

¹ A kutatásom tárgyához tartozó megtalált irattári anyagokból számomra egyértelművé vált, hogy a megalkotott szabályzatokban tetten érhető egy, a magyar társadalomban addig ismeretlen - NKDV-től kölcsönzött- szóhasználat, végső soron egy tipikus „Orwell-i nyelv”, amelynek értelmében a fogalomhasználat, a tényleges tartalom elfedésére szolgált.

² 6007/1956. MT. hat.

³ 28/1958. BM.H. ut.

⁴ 8/1959. BM. pcs.

⁵ a BM II/3 csoportjának a szövegben jelzett feladatkörét meghatározó szabályozás címe és száma BM. I. 10-1880/1962. BM. II/3 csoport ügyrendje.

⁶ 008/1972. BM. pcs.

⁷ 29/1990. OGY. hat. ; 26/1990. MT. r. ; 12/1991. BM. ut. ; 25/1992. BM. ut.

⁸ 147/1994. Korm. r. ; 49/1995. Korm. r. ; 18/1995. BM. ut.

⁹ 1690/1945. ME. r. ; 1700/1945. ME. r.

¹⁰ CSEH

¹¹ BRFK Politikai Rendészeti Osztály – PÉTER Gábor és Államrendőrség Politikai Rendészeti Osztály – TÖMPE András.

¹² 533.900/1946. BM. r. E rendelet értelmében az új államvédelmi szervezet irányítását, felügyeletét és ellenőrzését közvetlenül a belügyminiszter gyakorolta.

¹³ RAJK László pere és kivégzése 1948-ban, KÁDÁR János (CSERMANEK János) és környezete bebörtönzése 1951-ben, ZÖLD Sándor máig tisztázatlan öngyilkossága 1951-ben.

¹⁴ PÉTER Gábort (EISENBERGER Benjamin) életfogytiglani börtönre ítélték, KÁDÁR Jánost (CSERMANEK János) rehabilitálták, az internálótáborok felszámolásra kerültek. 1955-ben RAJK Lászlót rehabilitálták.

¹⁵ 6007/1956. MT. hat.

¹⁶ Loc. cit.

¹⁷ Loc. cit. II. fejezet 1. a-b. pontok.

¹⁸ Loc. cit. II. fejezet 1. c. pontja.

¹⁹ Loc. cit. II. fejezet 3. pontja.

²⁰ 1955/28. tvr. ; 6007/1956. MT. hat. ; 17/1956. BM. ut.

²¹ 1955/28. tvr. 19.§.

²² ILLYÉS

²³ 1957. január 29. MSZMP hat.

²⁴ 1989/XXX. tv.

²⁵ 24/1956. BM. pcs. ; 4/1958. BM. pcs. ; 28/1958. BMH. ut.

²⁶ 28/1958. BMH. ut.

²⁷ Loc. cit. a. pont 1. szakasz

²⁸ Kivéve azokat az eseteket, amelyek az egyes vezetők elbírálása alá estek.

²⁹ Országos BV. PK.-ság : 2 fő, Országos Tűzrendészeti PK.-ság: 2 fő, Országos Légoltalmi PK.-ság: 1 fő, anyagi és technikai főosztályokon: 1 fő, budapesti tűzoltó osztályparancsnokságokon: 2 fő, 19 megyei főkapitányságon 1–1 fő, azaz összesen 27 fő.

³⁰ 8/1959. BM. pcs.

³¹ A feladatot az ügynöki munkát rendező miniszteri parancs figyelembe vételével végezték. 33/1958. BM. pcs.

³² A BM Határőrség és a Karhatalmi Ezred tekintetében a Politikai Nyomozó Főosztály I. osztálya, a BM Sportosztály és a Dózsa sportolók tekintetében pedig a II/5 osztály volt az illetékes.

³³ Az illetékes miniszterhelyettes részére, illetve a BM titkárság vezetője számára az érintett szervezeteknél szolgálatot teljesítő személyi állománnyal kapcsolatosan felmerülő információk azonnali jelentési kötelezettség alá estek.

³⁴ BM. I.10-290/1959. sz. BM Belső Elhárító Csoport ügyrendje, GARAMVÖLGYI Vilmos r. vezérőrnagy, miniszter-helyettes.

³⁵ Ez alatt a személyi állományba „befurakodott” ellenséges elemek felderítését, figyelemmel kísérését és az informátorok felkutatását értették.

³⁶ Az elhárítási tilalom eseteiben – a feldolgozás helyett – azonnali jelentési kötelezettsége volt a csoportvezetőnek az ORFK vezetője, illetve azzal egy időben a miniszter-helyettes részére.

³⁷ V. ö. 34. jegyzettel 17. szakasz.

³⁸ BMI. 003/1960. BM. pcs.-sal a 8/1959. BM. pcs. és a 10-290/1959. BM. belső elhárítási csoport ügyrendjének a módosítására került sor.

³⁹ Ezen tanintézetek lehettek: 5 hónapos pártiskola, Marxista-Leninista Esti Egyetem, 2 éves Rendőr Akadémia, BM Akadémia, BM Idegen Nyelvi Főiskola, tudományegyetemek jogtudományi karai.

⁴⁰ Az „ellenforradalmi” cselekményt a BM Fegyelmi Osztálya vizsgálta ki, a fegyelmivel érintett személyt az ő határozatok alapján távolították el a testületből.

⁴¹ Demokrácia-ellenes kijelentés (11 fő), ellenséges megnyilvánulás (11 fő), külföldre írt levele miatt kompromittálódott (2 fő).

⁴² A MOL 10-32/12/1962. számú összefoglaló jelentés 6. oldalán megemlítsékre került ismert vezető művész neve is.

⁴³ MOL 10-32/1962. BM. titk. hat. a belső elhárítási csoport létszámfejlesztéséről.

⁴⁴ CSEH: op. cit.

⁴⁵ 1957. március 25.

⁴⁶ 1961. június Bécs.

⁴⁷ „Ich bin ein Berliner” (Én berlini vagyok) J. F. KENNEDY 1963. június 26-án tartott beszéde Nyugat-Berlinben.

⁴⁸ KÖRÖSI György r. ezredes, miniszterhelyettes és PAP János belügyminiszter jóváhagyásával jött létre a BM II/3. csoport ügyrendje. BM. I. 10-1880/1962. BM.II/3 csoport ügyrendje.

⁴⁹ Loc. cit. I. fejezet 1.pont

⁵⁰ Loc. cit. I. fejezet 4. pont h.) alapján ezt követően ezen testületek elhárításával már a BM III/IV. Csoportfőnökség foglalkozott.

⁵¹ Az ügynöki bizalmas nyomozás célszemélyének rendfokozata alapján az engedélyezési szint eltérő volt, tisztihelyettes esetén elég volt a csoportvezető engedélye, tiszt esetében ehhez II. főcsoportfőnök jóváhagyására volt szükség.

⁵² BM. I. 10-1880/1962. BM II/3 Csoport ügyrend, II. fejezet 3. pont 4. bekezdés.

⁵³ Loc. cit. III. fejezet 2.pont 2-3. bekezdés.

⁵⁴ Szovjetunió, Lengyelország, Német Demokratikus Köztársaság, Magyarország és Bulgária.

⁵⁵ 1976/8. tvr. ; 1976/9. tvr.

⁵⁶ Idézet BACSÓ Béla: Tanú c. filméből.

⁵⁷ utókonferenciák: Belgrád 1977, Madrid 1980, Bécs 1986.

⁵⁸ HORVÁTH – PARAGI – CSICSIMANN

⁵⁹ 008/1972. BM. pcs.

⁶⁰ Loc. cit.

⁶¹ A BM belbiztonsági osztály tevékenységét szabályozó ügyrendet RÁ CZ Sándor rendőr vezérőrnagy a miniszter első helyettese fogalmazta meg. Az ügyrend kiadásával egyidejűleg pedig megszűnt az 1962. szeptember 21-ei BM.II/3. csoport ügyrendje. A 008/1972. számú belügyminiszteri parancsot 1983-ban módosították a 24/1983. BM. pcs-vel, amely a BM belbiztonsági osztály hatásköréről és feladatáról szolt. 1984. január 1-én ismét módosították a 008/1972. belügyminiszteri számú parancsot. Ekkor a BM. Belbiztonsági osztály hatáskörébe helyezték az állami tűzoltósággal és annak területi szerveivel való foglalkozást is.

⁶² 24/1983. BM. pcs.

⁶³ I/1987. BM. ÁT. pcs.

⁶⁴ 211-11/1981. BM. „M” és szervezési csoportfőnökség, a BM. belbiztonsági osztályvezető közös intézkedése.

⁶⁵ 008/1972. BM. pcs. 1. pont.

⁶⁶ Loc. cit. 2.pont.

⁶⁷ A megyékbe kihelyezett biztonsági tisztek közvetlenül az osztály állományába tartoztak. Munkájukat centrális irányítás mellett (oszt. vez. vagy alo. vez.) végezték. A megyei RFK vezetőinek – munkájukkal kapcsolatos – állásfoglalásait nem kellett kötelező érvénnyel elfogadniuk, de lehetőségük volt annak figyelembevételére.

⁶⁸ 008/1972. BM. pcs. 5.pont.

⁶⁹ Loc. cit.

⁷⁰ Szabályzat a BM Belbiztonsági Osztály hálózati munkájának sajátosságairól és az operatív, valamint a társadalmi kapcsolatok kialakításának alapelveiről. Érdekességként megemlítem, hogy preventív céllal operatív kapcsolat kialakítására lehetőség volt például az Újpesti Dózsa SC tagjai, vagy akár a BM Duna Művészegyüttes tagjai körében is.

BMI. 101.89/2/1972.

⁷¹ „... állam elleni bűncselekmények, hivatali bűncselekmények, ÁT és SZT megsértése, tiltott határátlépés, hazatérés megtagadása, vesztegetés, befolyással üzérkedés, üzérkedés, devizagazdálkodást sértő bűncselekmény, vám-büntett, vagyon elleni bűncselekmények, katonai bűncselekmények.” BM. I. 10-732/1972. sz. ügyrend, I. fejezet 7 b.) pont

⁷² Az ügyrend taxatív felsorolja az adatgyűjtés eseteit. Loc. cit. III. fejezet 13 pont 1-5 bekezdés.

⁷³ Az Osztály számára szükséges operatív eszközöket a BM I., II. és III. Főcsoportfőnökségnek, valamint a megyei rendőr-főkapitányságok vezetőinek kellett biztosítania.

⁷⁴ BM. I. 10-732/1972. sz. ügyrend 8. pontja.

⁷⁵ 008/1972. BM. pcs. 12. pont ; 10-732/1972. ügyrend e tekintetben már engedékenyebben fogalmazott, a parancsnok tájékoztatására „szükség szerint” minősült.

⁷⁶ A belügyminiszter első helyettesének engedélye alapján, akkor ez a személy RÁ CZ Sándor r. vörögy. volt.

⁷⁷ Az előzetes operatív ellenőrzés időtartama 3 hónap volt. BM I. 10-732/1972. ügyrend 14. pont.

⁷⁸ Az osztály az operatív ellenőrzés lefolytatását követően – bizonyos államellenes bűncselekmények tekintetében, illetékesség hiányában – a feldolgozás során beszerzett adatokat az illetékes csoportfőnökségnek kellett, hogy átadja. Amennyiben szükséges volt, úgy a további feldolgozó munka során a csoportfőnökség segítségére kellett lennie. (Kémkedés, összeesküvés, szervezkedés alapos gyanújára utaló adatok esetén a III/II, illetve a III/III Csoportfőnökség volt az illetékes. BM.I. 101-474/1/71. átirat alapján az ügyrend III. fejezetének 15. c) pontja.

⁷⁹ 008/1972. BM. pcs. 8. pont. 2. bek.

⁸⁰ A bizalmas nyomozás időtartama 6 hónap volt, hosszabbítása – megfelelő indoklással – lehetséges volt.

⁸¹ „... az ellenséges, bűnös tevékenység félbeszakításához további operatív munka és bizonyítékgyűjtés szükséges.” BM.I. 10-732/1972. ügyrend 15/a. pont.

⁸² V. ö. 71. sz. jegyzettel.

⁸³ A BM. Belbiztonsági Osztály operatív anyagainak kezeléséről.

⁸⁴ II. János Pál pápa, 1978. október 22. Róma, beiktatási szentmise.

⁸⁵ GLATZ

⁸⁶ Az ellenzéki gondolkodók megerősítésében Magyarországon Mark PALMER amerikai és Alexandro ARNO nyugatnémet nagykövet szerepe volt kiemelkedő.

⁸⁷ BIBÓ István rehabilitációja, RAJK László „szamizdat butikja”.

⁸⁸ Duna-kör, mozgalom a vízlépcső megépítése ellen.

⁸⁹ 1986 júniusában hazánkba látogatott Mihail GORBACSOV a szovjet kommunista párt főtitkára, aki bátorítást adott a magyar radikális reformereknek a társadalmi átalakítások véghezviteléhez.

⁹⁰ 1949/XX. tv. ; 1989/XXXI. tv.

⁹¹ NAGY: A Rendvédelmi Szervek Védelmi Szolgálata megalakulása és tevékenységének kialakulása a rendszerváltás folyamatában.

⁹² NAGY: Quis custodiet ipsos custodes, azaz ki őrzi az őröket?

⁹³ Dr. RAFFAY Ernő országgyűlési képviselő 1989. novemberében interpellációval fordult Dr. HORVÁTH István belügy-miniszterhez.

⁹⁴ 29/1990. OGY. hat. melléklet I. fejezet 2.pont.

⁹⁵ 29/1990. OGY. hat.

⁹⁶ 1990/X. tv.

⁹⁷ Az 1990/X. tv.-ben megfogalmazottak egységes végrehajtása érdekében az országos rendőr főkapitány utasításban, az ORFK Biztonsági Főosztályának a vezetője pedig intézkedésben szabályozta a végrehajtási normákat. 13/1992.ORFK. ut. és 7/1992.ORFK.Bizt. Főosztály int.

⁹⁸ 12/1991. BM. ut.

⁹⁹ A 10-21/13/1991 ideiglenes ügyrendet dr. BOROSS Péter belügyminiszter hagyta jóvá dr. SZABÓ Győző országos rendőr-főkapitány egyetértésével. Az első főosztályvezető dr. KAZÁN István r. ezds. volt. Az ideiglenes ügyrendet az RZSVSZ új ügyrendjét tartalmazó belügyminiszteri utasítás helyezte hatályon kívül. 18/1995. BM. ut.

¹⁰⁰ 25/1992. BM. ut.

¹⁰¹ 25/1992. BM-IM-PM. ut.

¹⁰² 25/1992. BM. ut.

¹⁰³ 37/1991. BM. ut.

¹⁰⁴ 25/1992. BM. ut. 2/a. pontja.

¹⁰⁵ Loc. cit. 3.pont.

¹⁰⁶ BM. I. 10-21/13/1991.

¹⁰⁷ Loc. cit. 1. oldal 1.bek.

¹⁰⁸ 1990/X. tv.

¹⁰⁹ 20/1990. BM. ut.; 21/1990. BM. ut.

¹¹⁰ A személyi anyagokat ekkor az érintett már kikérhette megismerésre, a minősített anyagok viszont nem kerültek bele – minősítésüknél fogva az aktába.

¹¹¹ 7/1992.ORFK Bizt. Főoszt. int. 18. pont.

¹¹² 25/1992. BM. ut.

¹¹³ BM. I. 10-21/13/1991. 1. oldal 3. bek.

¹¹⁴ Loc. cit. 2. oldal 6. bek.

¹¹⁵ Loc. cit. 2. oldal 9. bek.

¹¹⁶ Loc. cit. 3. oldal 14. bek.

¹¹⁷ Loc. cit. 5. oldal 23. bek.

¹¹⁸ Loc. cit. 4. oldal 18. bek.

¹¹⁹ Loc. cit. 4. oldal 16. bek.

¹²⁰ Loc. cit. 4. oldal 24. bek.

¹²¹ Loc. cit. 5. oldal 24–26. bek.

¹²² Főosztályvezető, főosztályvezető-helyettes, osztályvezető, osztályvezető, alosztályvezető, operatív titkár.

¹²³ BM. I. 10-21/13/1991.

¹²⁴ 49/1995. Korm. r.

¹²⁵ BM. RSZVSZ. címlap első oldal 4.bek. <http://www.rszvsz.hu/rolunk/tortenet>

Jegyzetekben alkalmazott rövidítések:

MONOGRÁFIÁK

HORVÁTH – PARAGI – CSICSMANN

— HORVÁTH Jenő – PARAGI Beáta – CSICSMANN László: *Nemzetközi kapcsolatok története 1941-1991*. Veszprém, 2010, Pannonprint Kiadó. 342 p. HU-ISBN 978 963 8588 39 5

GYŰJTEMÉNYES KÖTETEK

GLATZ

— GLATZ Ferenc et al. (szerk.): *A magyarok krónikája*. Budapest, 1995, Officina Nova. 816 p. HU-ISBN 963 477 052 5

TANULMÁNYOK

NAGY: Quis custodiet ipsos custodes, azaz ki őrzi az őrzőket?

— NAGY Ákos Péter: Quis custodiet ipsos custodes, azaz ki őrzi az őrzőket? *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XXI. évf. (2011) 25. sz. 53–58. p. HU-ISSN 1216-6774 A tanulmány korábbi változata 2010. december 8-án Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A közbiztonság közös Kárpát-medencei örökségünk.” Című XXV. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

NAGY: A Rendvédelmi Szervek Védelmi Szolgálatának megalakulása és tevékenységének kialakulása a rendszerváltás folyamatában.

— NAGY Ákos Péter: A Rendvédelmi Szervek Védelmi Szolgálatának megalakulása és tevékenységének kialakulása a rendszerváltás folyamatában. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XXI. évf. (2011) 25. sz. 59–67. p. HU-ISSN 1216-6774 A tanulmány korábbi változata 2010. december 8-án Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A közbiztonság közös Kárpát-medencei örökségünk.” című XXV. Konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

SZABÁLYZATOK

Szabályzat a BM. Belbiztonsági Osztály hálózati munkájának sajátosságairól és az operatív, valamint a társadalmi kapcsolatok kialakításának alapelveiről.

A BM. Belbiztonsági Osztály operatív anyagainak kezeléséről.

— *Szabályzat a BM. Belbiztonsági Osztály hálózati munkájának sajátosságairól és az operatív, valamint a társadalmi kapcsolatok kialakításának alapelveiről.* BM.I. 101-89/2/1972

— *A BM. Belbiztonsági Osztály operatív anyagainak kezeléséről.* BM.I. 101-89/4/1972.

LEVÉL- ÉS IRATTÁRAK

BM. I.

MOL

— Belügyminisztérium Irattára.

— Magyar Országos Levéltár

JOGSZABÁLYOK

1949/XX. tv.

1989/XXX. tv.

1989/XXXI. tv.

1990/X. tv.

— 1949/XX. tv. a Magyar Köztársaság Alkotmánya.

— 1989/XXX. tv. a munkasörtség megszüntetéséről.

— 1989/XXXI. tv. az Alkotmány módosításáról.

— 1990/X. tv. a különleges titkosszolgálati eszközök és módszerek engedélyezésének átmeneti szabályozásáról.

1955/28. tvr.

— 1955/28. tvr. a fegyveres erők és fegyveres testületek ellenőrzéséről.

1976/8. tvr.

— 1976/8. tvr. az Egyesült Nemzetek Közgyűlés XXI. ülészakán, 1996. december 16.-án elfogadott Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egységokmánya kihirdetéséről.

1976/9. tvr.

— 1976/9. tvr. az Egyesült Nemzetek Közgyűlés XXI. ülészakán, 1996. december 16.-án elfogadott Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Nemzetközi Egységokmánya kihirdetéséről.

1690/1945. ME. r.

— 1690/1945. ME. r. a csendőrség feloszlásáról és az államrendőrség megszervezéséről.

1700/1945. ME. r.

— 1700/1945. ME. r. a Magyar Államrendőrség felállításáról.

533.900/1946. BM. r.

— 533.900/1946. BM. r. az új államvédelmi szervezet irányításáról, felügyeletéről és ellenőrzéséről.

26/1990. MT. r.

— 26/1990. MT. r. a nemzetbiztonsági feladatok ellátásának átmeneti szabályozásáról.

147/1994. Korm. r.

— 147/1994. Korm. r. a belügyminiszter feladat- és hatásköréről.

49/1995. Korm. r.

— 49/1995. Korm. r. a Rendvédelmi Szervek Védelmi Szolgálatának megalakulásáról.

6007/1956. MT. hat.

— 6007/1956. MT. hat. a fegyveres erők és a belügyminisztérium testületeinek állami ellenőrzéséről.

17/1956. BM. ut.

— 17/1956. BM. ut. a fegyveres erők és fegyveres testületek ellenőrzéséről.

24/1956. BM. pcs.

— 24/1956. BM. pcs. a BM Határőrség és a Belső Karhatalom átszer-vezéséről.

4/1958. BM. pcs

— 4/1958. BM.pcs a BM politikai nyomozó és bünygyi szervei részéről a belügyi beosztásokkal szembeni operatív feldolgozás szabályozása.

28/1958. BM.H. ut.

— 28/1958. BM.H. ut. a BM Fegyelmi Osztály felállításáról.

33/1958. BM. pcs.

— 33/1958. BM. pcs. a BM állambiztonsági szerve ügynöki munkájának az alapelvei.

8/1959. BM. pcs.

— 8/1959. BM. pcs. a Belső Elhárító Csoport létrehozásáról

003/1960. BM. pcs.

— 003/1960. BM. pcs. a 10-290/1959. BM. belső elhárító csoport ügyrendjéhez.

008/1972. BM. pcs.

— 008/1972. BM. pcs. a BM Belbiztonsági Osztály hatásköréről és feladatáról.

211-11/1981. BM. „M” és szervezési csoportfőnökség, a BM. belbiztonsági osztályvezető közös intézkedése.

— 211-11/1981. BM. „M” és szervezési csoportfőnökség, a BM. belbiztonsági osztályvezető közös intézkedése. A megyei rendőr-főkapitányságokon szolgálatot teljesítő belbiztonsági tisztek rendkívüli időszaki feladatairól.

24/1983. BM. pcs.

— 24/1983. BM. pcs. a 008/1972. BM. pcs. a belbiztonsági osztály hatásköréről és feladatairól módosítása.

I/1987. BM. ÁT. pcs.

— I/1987. BM. ÁT. pcs. a BM. Belbiztonsági Osztály hálózati munkájáról.

20/1990. BM. ut.

— 20/1990. BM. ut. a titkos információgyűjtésről.

21/1990. BM. ut.

— 21/1990. BM. ut. a titkos információgyűjtésről.

29/1990. OGY. hat.

— 29/1990. OGY. hat. a BM belső biztonsági szolgálatának tevékenysége.

12/1991. BM. ut.

— 12/1991. BM. ut. az ORFK Biztonsági Főosztály hatásköréről és illetékességéről.

37/1991. BM. ut.

— 37/1991. BM. ut. a belügyminisztérium szervezeti és működési szabályzatának kiadásáról.

25/1992. BM-IM-PM. ut.

— 25/1992. BM-IM-PM. ut. a bűncselekmények megelőzéséről.

25/1992. BM. ut.

— 25/1992. BM. ut. az ORFK Biztonsági Főosztály ügyrendjét szabályozó 12/1991. BM. ut. módosítása.

18/1995. BM. ut.

— 18/1995. BM. ut. a Rendvédelmi Szervek Védelmi Szolgálatáról.

7/1992. ORFK. BFO. int.

— 7/1992. ORFK. BFO. int. a 13/1992.ORFK. utasításban foglaltak megvalósításának normatíváiról.

13/1992. ORFK. ut.

— 13/1992. ORFK. ut. a különleges titkosszolgálati eszközök és módszerek átmeneti szabályozásának végrehajtása tárgyában.

1957. január 29. MSZMP hat.

— 1957. január 29. MSZMP hat. A polgári fegyveres karhatalom létrehozásáról.

INTERNET

- CSEH — CSEH Gergő Bendegúz: *A magyarországi állambiztonsági szervek intézmény-történeti vázlata 1945-1990*. AB Szolgálatok Történeti Levéltára
www.leveltaros.hu/html/hu/_11_1_intezmeny_tort.html
- ILLYÉS — ILLYÉS Gyula: *Egy mondat a zsarnokságról*.
<http://www.freeweb.hu/mkdsz1/n54/tor-157illyes.html>
- <http://www.rszyvsz.hu/rolunk/tortenet> — <http://www.rszyvsz.hu/rolunk/tortenet>

Jelmagyarázat:

Bizt.Főoszt	=	Biztonsági Főosztály	MT	=	Minisztertanács
BM	=	Belügyminisztérium	OGY.	=	Országgyűlési határozat
BMH.	=	Belügyminiszter helyettes	ORFK	=	Országos Rendőr-főkapitányság.
hat.	=	határozat	pcs.	=	parancs
int.	=	intézkedés	r.	=	rendelet
Korm.	=	kormány	ut.	=	utasítás
MSZMP	=	Magyar Szocialista Munkáspárt			